

Sustav zaštite i očuvanja kulturnih dobara u Republici Hrvatskoj

Budimir, Mario

Undergraduate thesis / Završni rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **The University of Applied Sciences Baltazar Zapprešić / Veleučilište s pravom javnosti Baltazar Zapprešić**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:129:450946>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-30**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository of the University of Applied Sciences Baltazar Zapprešić - The aim of Digital Repository is to collect and publish diploma works, dissertations, scientific and professional publications](#)

VELEUČILIŠTE
s pravom javnosti
BALTAZAR ZAPREŠIĆ
Zaprešić

Preddiplomski stručni studij
Poslovanje i upravljanje

MARIO BUDIMIR

SUSTAV ZAŠTITE I OČUVANJA KULTURNIH DOBARA U
REPUBLICI HRVATSKOJ

STRUČNI ZAVRŠNI RAD

Zaprešić, 2020.

VELEUČILIŠTE
s pravom javnosti
BALTAZAR ZAPREŠIĆ
Zaprešić

Preddiplomski stručni studij
Poslovanje i upravljanje

STRUČNI ZAVRŠNI RAD

SUSTAV ZAŠTITE I OČUVANJA KULTURNIH DOBARA U
REPUBLICI HRVATSKOJ

Mentorica:

Barbara Franić, univ.spec.oec., pred.

Student:

Mario Budimir

Naziv kolegija: Menadžment baštine

JMBAG studenta:

1-092/15

Zaprešić, 2020.

SADRŽAJ

Sažetak.....	1
Ključne riječi	1
Abstract	1
Key words	1
1. Uvod	2
2. Definiranje pojma kulturna baština.....	3
3. Zaštita i očuvanje kulturne baštine kroz povijest.....	7
4. Načela menadžmenta kulturne baštine	10
5. Sustav zaštite kulturnih dobara u Republici Hrvatskoj.....	12
5.1. Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara	13
5.2. Uspostava zaštite.....	14
5.3. Mjere zaštite i očuvanja.....	17
5.4. Hrvatsko vijeće za kulturna dobra	24
6. Sustav zaštite kulturnih dobara u svijetu	27
6.1. UNESCO	27
7. Zaključak.....	30
8. Izjava.....	32
9. Literatura	33
ŽIVOTOPIS.....	34

Sažetak

21. stoljeće – stoljeće užurbanog stila života sa minimalnim osvrtanjem pojedinca oko sebe, sa puno nepažnje i zanemarivanja pravog blaga koje gledamo, ali ne vidimo. Upravo takvo najveće blago koje prezentira prošlost i gradi budućnost su i kulturna dobra koja traže posebnu zaštitu i njegu, kako bi mogla educirati sadašnje generacije, ali i nadahnuti buduće. Na temelju shvaćanja važnosti kulturnih dobara nastao je i cijeli sistem zaštite i očuvanja iste, kako bi se uz pomoć zakona i propisa kulturna baština zaštitila od propadanja ili uništavanja. Kulturna baština pripada svakom od nas, pa smo na neki način i mi svi čuvari sa zadaćom što boljeg očuvanja iste, kako bi je buduće generacije gledale istim očima kao i mi danas.

Ključne riječi: kulturno dobro, očuvanje, zaštita, menadžment baštine, UNESCO

Abstract

21st century - a century of hectic lifestyle with minimal attention to the individual around us, with a lot of carelessness and neglect of the real treasure that we see but do not see. Precisely such a great treasure that presents the past and builds the future are cultural goods that require special protection and care, so that it can educate present generations, but also inspire future ones. Based on the understanding of the importance of cultural goods, a whole system of protection and preservation of the same was created, in order to protect cultural heritage from decay or destruction with the help of laws and regulations. Cultural heritage belongs to each of us, so in a way we are all guardians with the task of better preserving it, so that future generations will see it with the same eyes as we do today.

Key words: cultural property, preservation, protection, law, management, UNESCO

1. Uvod

Pojam kulturnog dobra ima veliku važnost zbog svoje multidimenzionalnosti, zato što istovremeno ujedinjuje mnogo djelatnosti, kao što su održavanje kulturnog dobra, obnavljanje, restauracija i zaštita istog. Također, povezuje sadašnjost sa prošlim vremenima i svime što je ostalo za njima, ali i ostavlja trag prošlosti za budućnost. Nekada se nije uvidjelo značenje i doprinos kulturnih dobara budućnosti i razvoju čovječanstva, no kako je vrijeme prolazilo, shvaćanje jedinstvenosti i posebnosti, kao i uočavanje mnogih prijetnji kulturnim dobrima raste, te danas uživa veliku zaštitu nadležnih tijela. „Zaštita kulturne i prirodne baštine jako je važan čimbenik u procesu globalizacije, odnosno u očuvanju identiteta pojedinog naroda u tome procesu.“ (Kostović-Vranješ 2015:445) Kako se globalizacijski proces odvija brzo, nužno je imati prilagodljiv sustav zaštite i očuvanja kulturnih dobara kako bi ona uvijek uživala što je moguće bolju zaštitu.

S prvim pravnim normama kojima se „uređuju pojedina pitanja zaštite starina susrećemo se već sredinom 13. stoljeća u okviru odredbi statuta pojedinih gradova“ (Antolović, 2009: 9). Kroz godine i stoljeća nastajali su i nadopunjavali se mnogobrojni dokumenti kako na tlu današnje Republike Hrvatske, tako i u cijelom svijetu. Kako bi očuvanje kulturnih dobara bilo djelotvorno, nužno je prihvatiti i provoditi sustav zaštite i očuvanja istih. „Obveza je svakog društva da nacionalnu kulturnu baštinu čuva kako za sebe tako i za buduće generacije, što je zajamčeno Ustavom Republike Hrvatske kroz zaštitu dijelova prirode, nekretnina i stvari od osobitog povijesnog i kulturnog značenja.“¹ Tako je prihvaćen i Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara Republike Hrvatske² koji se sastoji od 127 članaka koji obuhvaćaju razne situacije te kulturnu baštinu uvijek stavljaju na prvo mjesto. Navedeni Zakon služi kao temelj ovog rada. Cijeli sistem zaštite i očuvanja baštine provodi Ministarstvo kulture Republike Hrvatske na čelu s Ministrom kulture, kojima pomažu i nadležna tijela. U prošlom stoljeću nastaje jedna svjetska organizacija koja se počela baviti zaštitom baštine na cijelom svijetu – UNESCO. Najvažniji dokument za kulturna dobra u Republici Hrvatskoj je Zakon o zaštiti i

¹ Ustav Republike Hrvatske. Dostupno na:

https://www.usud.hr/sites/default/files/dokumenti/Redakcijski_prociscen_tekst_Ustava_Republike_Hrvatske_Ustavni_sud_Republike_Hrvatske_15._sijecnja_2014_.pdf pristupano 25.10.2020.

² <https://www.zakon.hr/z/340/Zakon-o-za%C5%A1titi-i-o%C4%8Duvanju-kulturnih-dobara>

očuvanju kulturnih dobara³, koji je nastao na osnovi mnogih dokumenata kroz Hrvatsku, ali i svjetsku povijest. Vezano uz to, spominje se i Registar⁴, knjiga upisanih kulturnih dobara, koja se stalno nadopunjuje sa otkrićem novih karakteristika već poznatih kulturnih dobara ili pak sa otkrićem potpuno novog kulturnog dobra.

Cilj ovog rada je sistematska analiza i prikaz sustava očuvanja i zaštite kulturnih dobara u Republici Hrvatskoj. Prikazana je problematika definiranja kulturnog dobra te zakonodavni okvir, kako državni tako i međunarodni. Metodologija korištena prilikom pisanja ovog završnog rada jest analiza primarnih izvora, odnosno domaćih i međunarodnih zakona, koji se odnose na zaštitu i očuvanje kulturne baštine. Kroz rad susrest ćete se s definicijom kulturnog dobra, razvitkom sustava za njegovo očuvanje i zaštitu, te njegovom kompleksnošću i najvažnijim obilježjima.

2. Definiranje pojma kulturna baština

Pojam kulturne baštine razvijao se kroz stoljeća. „Čovjek je vremenom stvarao vlastitu kulturu koja se prenosila s generacije na generaciju“ (Antolović 2009; 13). U vrijeme Francuske revolucije baština dobiva novo značenje, veće značenje, ne samo za obitelj i pojedinca, već i za naciju, jer od tada riječ baština označuje kulturno dobro naroda i značenje se približava današnjem značaju te riječi. Od tog trenutka, kulturna baština referira se na kulturno naslijeđe koje se prenosi s generacije na generaciju, obuhvaća i materijalno i nematerijalno, te povezuje prošlost, sadašnjost i budućnost.

Ministarstvo kulture Republike Hrvatske na svojoj internetskoj stranici definira kulturnu baštinu na sljedećom definicijom: „Kulturna baština, materijalna i nematerijalna, zajedničko je bogatstvo čovječanstva u svojoj raznolikosti i posebnosti, a njena zaštita jedan je od važnih čimbenika za prepoznavanje, definiranje i afirmaciju kulturnog identiteta. Ministarstvo kulture

³ Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara Republike Hrvatske. Dostupno na: <https://www.zakon.hr/z/340/Zakon-o-za%C5%A1titi-i-o%C4%8Duvanju-kulturnih-dobara> pristupano 15.10.2020.

⁴ Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske javna je knjiga kulturnih dobara koju vodi Ministarstvo kulture. Sastoji se od tri liste: Liste zaštićenih kulturnih dobara, Liste kulturnih dobara nacionalnog značenja i Liste preventivno zaštićenih dobara. Dostupno na <https://min-kulture.gov.hr/izdvojeno/kulturna-bastina/registar-kulturnih-dobara-16371/16371> pristupano 15.10.2020.

razvija mehanizme i uspostavlja mjere zaštite kulturne baštine s ciljem osiguranja njene održivosti što podrazumijeva identificiranje, dokumentiranje, istraživanje, održavanje, zaštitu, korištenje kao i promicanje njenih vrijednosti.“⁵

Nadalje, prema Antoloviću (2009:12) kulturnu baštinu čini „ukupnost vrednota određene sredine koju tvore materijalna dobra od kulturnoga, znanstvenog i povijesnog značenja, te nematerijalizirani oblici čovjekova stvaralaštva u prošlosti.“ „Ovako određena kulturna baština obuhvaća ukupnost čovjekova stvaralaštva, u kojem su naknadno prepoznata spomenička svojstva i zbog kojih se to stvaralaštvo zaštićuje i čuva“(Antolović 2009:89). Jelinčić (2010:17) navodi kako baština „postaje nacionalno dobro, a snaga koju posjeduje kao nositelj identiteta određene društvene zajednice s jedne strane predstavlja prošlost te iste zajednice, a s druge ima implikacije i na njezinu sadašnjost, odnosno budućnost“.

Termin „kulturna dobra“ ima nešto uže značenje od termina „kulturne baštine“ i najčešće se odnosi na određeni segment ili vrstu kulturne baštine. Šošić (2014) navodi u svom radu kako „pojam i definicija „kulturnog dobra“ se prvi put spominje 1954.godine u Haškoj međunarodnoj konvenciji o zaštiti kulturnih dobara u slučaju oružanog sukoba, prvom mnogostranom međunarodnom ugovoru univerzalnog karaktera koji je izravno posvećen zaštiti i očuvanju artefakata ljudske kulture“. Kulturna dobra, bilo ona materijalna ili nematerijalna, pokretna ili nepokretna, oduvijek su bila izložena kako prirodnim, tako i ljudskim katastrofama koje ih mogu trajno uništiti.

Godine 1999. stupio je na snagu Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara⁶ koji u članku 2. određuje da su kulturna dobra:

- „pokretne i nepokretne stvari od umjetničkog, povijesnog, paleontološkog, arheološkog, antropološkog i znanstvenog značaja;
- arheološka nalazišta i arheološke zone, krajolici i njihovi dijelovi koji svjedoče o čovjekovoj prisutnosti u prostoru, a imaju umjetničku, povijesnu i antropološku vrijednost
- nematerijalni oblici i pojave čovjekova duhovnog stvaralaštva u prošlosti kao i

⁵ Službena Internet stranica Ministarstva kulture i medija. Dostupno na [https://min-kulture.gov.hr/?id=349&pregled=1&datum=Wed%20Jan%2023%202019%2017:02:19%20GMT+0100%20\(srednjoeuropsko%20standardno%20vrijeme\)](https://min-kulture.gov.hr/?id=349&pregled=1&datum=Wed%20Jan%2023%202019%2017:02:19%20GMT+0100%20(srednjoeuropsko%20standardno%20vrijeme)) pristupano 15.10.2020.

⁶ Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara. Dostupno na <https://www.zakon.hr/z/340/Zakon-o-za%C5%A1titi-i-o%C4%8Duvanju-kulturnih-dobara> pristupano 10.10.2020.

dokumentacija i bibliografska baština;

- zgrade, odnosno prostori u kojima se trajno čuvaju ili izlažu kulturna dobra i dokumentacija o njima.“

Spomenuti Zakon dijeli kulturna dobra na tri vrste: nepokretna kulturna dobra, pokretna kulturna dobra i nematerijalna kulturna dobra. Kako i sam naziv govori, nepokretna kulturna baština dio je kulturnog dobra kojeg karakterizira jedinstvenost i originalnost vidljiva na objektima koji se ne mogu premještati. Nepokretnu kulturnu baštinu, prema Zakonu o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara čine:

- „grad, selo, naselje ili njegov dio,
- građevina ili njezini dijelovi, te građevina s okolišem,
- elementi povijesne opreme naselja,
- memorijalno područje, mjesto, spomenik i obilježje u svezi s povijesnim događajima i osobama,
- arheološko nalazište i arheološka zona, uključujući i podvodna nalazišta i zone,
- područje i mjesto s etnološkim i toponimskim sadržajima,
- krajolik ili njegov dio koji sadrži povijesno karakteristične strukture, koje svjedoče o čovjekovoj nazočnosti u prostoru,
- vrtovi, perivoji i parkovi,
- tehnički objekt s uređajima i drugi slični objekti.“⁷

Pokretna kulturna dobra se, za razliku od nepokretnih, mogu premještati u slučaju određene potrebe koja mora biti odobrena od strane Ministarstva kulture. U pokretna kulturna dobra spadaju:

- „zbirka predmeta u muzejima, galerijama, knjižnicama i drugim ustanovama, kao i u drugim pravnim osobama, te državnim i upravnim tijelima uključujući i kod fizičkih osoba,
- crkveni inventar i predmeti,
- arhivska građa, zapisi, dokumenti, pisma i rukopisi,
- filmovi,
- arheološki nalazi,

⁷ Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara Republike Hrvatske. Dostupno na: <https://www.zakon.hr/z/340/Zakon-o-za%C5%A1titi-i-o%C4%8Duvanju-kulturnih-dobara> pristupano 1.10.2020.

- antologijska djela likovnih i primijenjenih umjetnosti i dizajna,
- etnografski predmeti,
- stare i rijetke knjige, novac, vrijednosni papiri, poštanske marke i druge tiskovine,
- dokumentacija o kulturnim dobrima,
- kazališni rekviziti, skice, kostime i sl.,
- uporabni predmeti (namještaj, odjeća, oružje i sl.), prometna i prijevozna sredstva i uređaji, predmeti koji su značajna svjedočanstva razvitka znanosti i tehnologije te
- druge pokretne stvari od umjetničkoga, povijesnoga, paleontološkoga, arheološkoga, antropološkoga i znanstvenog značaja.⁸

Nematerijalna kulturna dobra dio su kulturnog bogatstva koja ne možemo opipati, ali ih možemo vidjeti i/ili čuti na kulturnim događanjima, a ponekad i u svakidašnjem svijetu. To su:

- „jezik, dijalekti, govori i toponimika, usmena književnost svih vrsta,
- tradicijska umijeća i obrti, te
- folklorno stvaralaštvo koje obuhvaća ples, pjesmu, glazbu, predaju, igre, obrede, običaje kao i druge tradicionalne pučke vrednote.“

Kulturna dobra, bilo ona materijalna ili nematerijalna, pokretna ili nepokretna, oduvijek su bila izložena kako prirodnim, tako i ljudskim katastrofama koje ih mogu trajno uništiti. „Glavni cilj zaštite kulturne baštine sastoji se u očuvanju njegova značenja koje ima za pojedince i društvene grupe danas i u budućnosti“ (Dumbović;2013).

⁸ Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara Republike Hrvatske. Dostupno na: <https://www.zakon.hr/z/340/Zakon-o-za%C5%A1titi-i-o%C4%8Duvanju-kulturnih-dobara> pristupano 1.10. 2020.

3. Zaštita i očuvanje kulturne baštine kroz povijest

Ideja i želja za zaštitom i što boljem očuvanju baštine javila se u 13. stoljeću što nam svjedoče i razne odredbe statuta pojedinih gradova. Tako možemo susresti „primjere zaštite raznih spomenika u Statutu Korčule iz 1254. godine, Statutu Dubrovnika iz 1272. godine, Statutu Splita iz 1312. godine“ (Antolović 2009: 91). „Slične odredbe možemo pronaći i u tekstu Odluke dubrovačkog Senata o obnovi grada iz 1668. godine“(Antolović 2009:91). Najvažniji dokument koji svjedoči o želji za zaštitom spomenika kulture jest Vatikanski edikt donesen 7. travnja 1820. godine, šire poznat kao „Lex Pacca“. „Upravo se u ovom spisu prvi puta sistematiziraju odredbe o iskapanju arheoloških nalaza, njihovo očuvanje, odredbe o očuvanju starina, zabrana njihova oštećivanja, otuđenja, izvoza, popravka ili restauracije bez dozvole za vršenje te aktivnosti na njima“(Antolović 2009:19). „Lex Pacca“ služiti će narednim naraštajima kao temelj određivanja sličnih zakona vezanih uz starine.

Sljedeći znatniji pomak u Hrvatskoj „učinjen je 1903. godine kada se u Splitu osniva Povjerenstvo za Dioklecijanovu palaču, koje kroz godine prerasta u Povjerenstvo za Dalmaciju“(Antolović 2009: 91). „U Zagrebu se 1910. godine se osniva Zemaljsko povjerenstvo za čuvanje umjetnina i povijesnih spomenika u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji, koje se nakon Prvog svjetskog rata osniva kao Konzervatorski ured u Zagrebu“(Antolović 2009:20).„U periodu između dva svjetska rata u Hrvatskoj dolazi do zastoja u daljnjem razvoju pravnog sustava, ali i zastoja u donošenju odredbi očuvanja i zaštite spomenika kulture, iako se kod drugih država vide veći koraci u donošenju istih“(Antolović 2009:20). Jedina mala naznaka brige o kulturi vidi se u tekstu članka 121. „Zakona o šumama i rudama, gdje se spominje zaštita predmeta sa spomeničkim svojstvima koji se nalaze u šumama, te u 24. i 25. članku Građevinskog zakona, u kojima se zaštićuje povijesno urbane sredine i građevine sa spomeničkim svojstvima“(Antolović 2009: 91).

„Neposredno prije Drugog svjetskog rata 1940. godine u Banovini Hrvatskoj objavljuje se Uredba o čuvanju starina i prirodnih spomenika, a početkom istog rata u Zagrebu dolazi do osnivanja Konzervatorskog zavoda“(Antolović 2009:21). „Također, u ovom periodu objavljuju se i Zakonska odredba o zabrani otuđivanja, izvoza starinskih umjetničkih, kulturno-povijesnih spomenika i Zakonska odredba o hrvatskim kulturnim spomenicima“(Antolović 2009: 21). „Izgradnja pravog sustava zaštite spomenika kulture započinje 1945. godine kada Nacionalni komitet oslobođenja Jugoslavije donosi Odluku o zaštiti i čuvanju kulturnih spomenika i starina“(Antolović 2009:21). „Zatim izlazi i Zakon o zaštiti spomenika kulture i prirodnih

rijetkosti Demokratske Federativne Jugoslavije“(Antolović 2009:21). Izmjenjivanjem i dopunjavanjem prethodnih spisa kroz godine formirao se pravni sustav zaštite spomenika kulture. „ Tako 1965. godine nastaje Osnovni zakon o zaštiti spomenika kulture i Zakon o zaštiti spomenika kulture Socijalističke Republike Hrvatske, koji se ne mijenjaju bitno sve do 1990. godine“(Antolović 2009:21). Iako su zakoni o očuvanju i zaštiti u ovom periodu na papiru izgledali riješenim, kroz navedene godine dolazilo je do uništavanja kulturnih dobara, te kao logičan slijed događanja, nameće se sljedećim generacijama da spase i pokušaju očuvati postojeću hrvatsku baštinu za bolju budućnost. „ U međuvremenu, 1979. godine grad Dubrovnik i splitska Dioklecijanova palača uvršteni su na Listu svjetske kulturne i prirodne baštine UNESCO-a“(Antolović 2009:22).

„Sve odredbe o zaštiti i očuvanju kulturne baštine prenose se i u Republiku Hrvatsku kada 25. lipnja 1991. godine Sabor donosi odluku o proglašenje samostalne i suverene države“(Antolović 2009:27). Pravni sustav zaštite u Hrvatskoj tada čine: Zakon o zaštiti spomenika kulture, Zakon o obnovi ugrožene spomeničke cjeline Dubrovnika, Zakon o muzejskoj djelatnosti i Zakon o zaštiti arhivske građe i arhivima.(Antolović 2009:21,22) Zakon o zaštiti spomenika kulture⁹ uređuje najbitnije pitanje, te određuje što se sve smatra spomenikom kulture. „Spomenikom kulture smatraju se nepokretni i pokretni predmeti kao i grupe predmeta, koji su zbog svoje arheološke, povijesne, sociološke, etnografske, umjetničke, arhitektonske, urbanističke, tehničke i druge znanstvene ili kulturne vrijednosti od značenja za društvenu zajednicu.“(Zakon o zaštiti spomenika kulture, Čl.2)

Kako bi dobro bilo proglašeno kulturnim dobrom, na temelju stručnog vrednovanja, Ministarstvo kulture donosi rješenje, a kulturno se dobro upisuje u Registar. Registar je javna knjiga koju vodi Ministarstvo kulture, a sastoji se od tri liste: Lista zaštićenih kulturnih dobara, Lista kulturnih dobara nacionalnog značenja i Lista preventivo zaštićenih dobara. Sva kulturna dobra koja su u vlasništvu fizičke osobe, grada, države ili sličnog, moraju uživati preventivnu zaštitu ili registraciju prema odredbama Zakona o zaštiti i očuvanju dobara Čl.3. Ukoliko kulturno dobro nema vlasnika ili ostane bez njega, ono postaje vlasništvo Republike Hrvatske ili države na čijem se teritoriju nalazi, a do promjene vlasnika dolazi se sudskim putem.

Kako bi se kulturna baština zaštitila i očuvala, Ministarstvo kulture Republike Hrvatske razvija

⁹ Zakon o zaštiti spomenika kulture. <https://www.zakon.hr/z/340/Zakon-o-za%C5%A1titi-i-o%C4%8Duvanju-kulturnih-dobara>

planove zaštite i uspostavlja mjere zaštite s ciljem osiguranja njene održivosti, odnosno mogućnost identifikacije, dokumentacije, održavanja, istraživanja, očuvanja, korištenja i promocije. „ Zaštitom i očuvanjem kulturne baštine Ministarstvo kulture osigurava postojanost kulture, ali i potencijal za daljnji rast kulture u Hrvatskoj“(Antolović 2009:29).

„Postupak upisivanja baštine u postojeći Registar 1968.godine obavljao je Zavod za zaštitu spomenika kulture“(Antolović 2009:29). Zavod se bavio određivanjem prava na ime „kulturno dobro“, te je određivao upis premeta u Registar. Pri upisu, prvo su se bilježili osnovni podaci o spomeniku, a kasnije i podaci o troškovima održavanja, restauracije ili konzerviranja. Ukoliko je došlo do toga da se neki dio baštine miče iz Registra, mijenjaju se podaci i ostale izmjene mogle su se izvršiti samo na temelju rješenja Zavoda. Nakon donošenja svakog rješenja, bilo je moguće uputiti žalbu vezanu uz određen dio kulturnog dobra.(Antolović 2009;29)

„Stalne promjene u službi zaštite kulturne baštine javljaju se od 1994. godine do 1996., te ona tada djeluje kao samostalno tijelo državne uprave pod nazivom Državna uprava za zaštitu kulturne i prirodne baštine“(Antolović 2009:31). Krajem 1996. godine konzervatorska služba opet ulazi u sustav Ministarstva kulture, te se ne odvaja kao zasebna cjelina sve do danas.(Antolović 2009;31). „Najvažniji događaj u Republici Hrvatskoj vezan za zaštitu i očuvanje kulturne baštine odvija se 1999. godine“(Antolović 2009:33). „ Kako bi se osiguralo postojanje i održivost kulturne baštine u Republici Hrvatskoj, 18. lipnja 1999. godine donesen je Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara, kojim se uređuju vrste kulturnih dobara, uspostavljanje zaštite nad kulturnim dobrom, obavljanje poslova na zaštiti i očuvanju kulturnih dobara, obveze i prava vlasnika, obavljanje inspekcijskih i upravnih poslova, rad i djelokrug Hrvatskog vijeća za kulturna dobra, te financiranje zaštite i očuvanje kulturnih dobara“(Antolović 2009;32,33).

Zaštita kulturnih dobara podrazumijeva: zaštitu i očuvanje kulturnih dobara u izvornom i neoštećenom stanju, prenošenje kulturnih dobara budućim naraštajima, stvaranje prikladnih uvjeta za opstanak kulturnih dobara, sprječavanje radnji kojima bi se moglo promijeniti svojstvo, značenje ili izgled kulturnog dobra, sprječavanje protuupravnog postupanja i prometa kulturnim dobrima, te nadzor nad iznošenjem i uvozom kulturnih dobara. Glavni razlog donošenja Zakona jest određivanje osnovnih uvjeta za provođenje zaštite i mogućnost očuvanja baštine na cijelom teritoriju Republike Hrvatske koji će se zapisivati u Registar (Antolović 2009;220).

Nakon Prvog i Drugog svjetskog rata, te Domovinskog rata, jasno je da je većina pokretnih i

nepokretnih kulturnih dobara bila uništena, tim više što su upravo kulturna dobra bila meta agresora. Stanje nakon gore navedenih ratova je bilo zabrinjavajuće, uništena su mnoga naselja, gradovi, spomenici, arhive, knjižnice, spisi i tome slično. Mnoga su pokretna dobra nestala, ukradena ili pak uništena, ali su očuvana više od nepokretnih kulturnih dobara. „Utvrđeno je preko 2 441 oštećenih ili uništenih nepokretnih dobara u državi. Nakon procjene štete, krenulo se u akciju restauracije, vraćanja i postavljanja spomenika na svoje originalno mjesto“ (Antolović 2009;34). Uz sve navedeno, bilo je potrebno nabaviti i svu dokumentaciju za svaki dio Registra, odnosno za svako kulturno dobro, ali i prije upisivanja, dokumentacija je bila potrebna kako bi svaki restaurirani predmet, spomenik ili građevina bila što bolja reprezentacija originala. Obnavljanjem baštine i vraćanjem na njeno mjesto, slažu se puzzle naše kulture, te dolazi do otkrivanja slike koju su gradile generacije iza nas, a namijenjena je upravo nama, budućnosti.

4. Načela menadžmenta kulturne baštine

Najvažniji cilj menadžmenta kulturne baštine je očuvanje reprezentativnog uzorka naslijeđenih dobara za naredne generacije. Ujedno je važno omogućiti da se aspekti tog nasljedstva čine dostupnim sadašnjim generacijama. Zato se od menadžmenta kulturne baštine zahtijeva da omoguće viđenje kulturnih dobara posjetiteljima uz postizanje ravnoteže između zabave i obrazovanja. Kako se popis kulturnih dobara mijenja, tako je menadžment očuvanja dobara stalna aktivnost koja zahtijeva stalno provjeravanje podataka o stanju kulturne baštine i njihovu korištenju.

„Kao i svaka druga organizirana djelatnost, zaštita i očuvanje kulturne baštine također ima načela prema kojima se odvija. Osvrnut ćemo se na temeljna načela na kojima počiva menadžment kulturne baštine, a to su“ kako navodi Antolović (2009:91):

- „zakonitosti i/ili tradicije,
- prepoznavanja/identifikacije baštine
- dokumentiranosti,
- multidisciplinarnog pristupa,
- očuvanja spomeničke vrijednosti,
- granične koristi,
- ekonomskog vrednovanja,

- dobrog gospodarenja.“

Načela zakonitosti i tradicije odnose se na zakone koji dotiču kulturna dobra još od najranijeg doba. „S početkom u 13. stoljeću, preko statuta pojedinih Hrvatskih gradova (Statut Korčule, Statut Dubrovnika, Statut Splita), Vatikanskog edikta, pa sve do današnjeg Zakona o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara, svi dokumenti žele zaštititi i očuvati kulturna dobra za buduće generacije“(Antolović 2009: 13). Kroz povijest, tradicija se čuva i nadopunjuje, pa se i zakoni nadopunjuju novim i preciznijim. Zakonitost se očuva, a tradicija ne prestaje.

Kako bismo mogli zaštititi i očuvati baštinu, vrlo je važno znati identificirati kulturno dobro, zato je načelo prepoznavanja, odnosno identifikacije baštine ključno. „Ovo načelo proizlazi iz međunarodnih konvencija“(Antolović, 2009: 135). Identifikacija baštine sadržana je u Registru, dokumentu u kojem su navedene sve važne dokumentacije za prepoznavanje, čuvanje i zaštitu iste. Postoje dva pristupa prepoznavanja kulturnih dobara: stručni i zakonodavni. Stručni pristup je prepušten stručnom tijelu uprave da odluči što je kulturno dobro i kada će ga proglasiti kulturnim dobrom. Uglavnom se temelji na propisima.

Zakonodavni pristup, kao što i samo ime govori, temelji se na zakonu. Odnosno, zakonom su utvrđene karakteristike baštine i utvrđeni su uvjeti koji određuju posebne uvjete za zaštitu baštine.

Prema načelu dokumentiranosti, svako kulturno dobro prije nego što je proglašeno istim, vrlo je dobro proučeno, istraženo, vremenski određeno, te se sve informacije o njemu zapisuju, odnosno dokumentiraju. Zaštita i očuvanje kulturnog dobra podređena je dokumentaciji istog, a bez postojanja odgovarajuće dokumentiranosti, zaštita i očuvanje baštine jest nepovredivo. Danas je za zaštitu i očuvanje jednog kulturnog dobra potreban rad više djelatnosti koji međusobno surađuju, kao npr. održavanje, restauracija, obnavljanje. Nekada je suradnja između djelatnosti bila slabija, ali s razvitkom djelatnosti, raste i njihova međusobna povezanost.

Multidisciplinarni pristup odnosi se na rad više djelatnosti koji se podređuju kulturnom dobru radi njegove zaštite i očuvanja. „Prepoznavanje dobara, te njihovo uvrštavanje u zaštićenu baštinu provodi se po kriteriju spomeničke vrijednosti“(Antolović, 2009: 136). Upravo se zbog toga spomenička vrijednost nastoji očuvati u što boljem stanju, vjernijem originalu. Kako bi se spomenička vrijednost očuvala, uvode se posebne mjere, ograničenja. Ta ograničenja također provodi i Zakon, koji svako nepoštovanje zaštitnih mjera nastoji kazniti, te popraviti radi

očuvanja za nadolazeće generacije. „Zaštita i očuvanje kulturnih dobara teža je bez očuvanja ekonomske vrijednosti dobra“(Antolović 2009:136). Vlasnik kulturnog dobra dobiva sve veće troškove, granična korist mu je veća od troškova, te teži k nalaženju dodatnih ekonomskih vrijednosti. „Na ovom načelu može se utemeljiti održivi sustav očuvanja baštine, jer prepoznavanjem ekonomske vrijednosti baštine omogućavamo njezino uključivanje u gospodarske procese, a time ukupan sustav očuvanja baštine činimo održivim“(Antolović, 2009: 137). „Kada je granična korist veća od graničnog troška, vlasnici dobara donose razumne odluke o zaštiti i očuvanju“(Antolović 2009:137). Pri tome njihova dobit može biti i materijalna i nematerijalna, odnosno subjektivna. No, kada dobro biva proglašeno baštinom, vlasnik bi u tome trebao vidjeti svoju korist, što u većini nije slučaj. Dobro proglašeno baštinom zahtijeva veće troškove, koje su više vidljive vlasniku, nego što je to ekonomska dobit.

5. Sustav zaštite kulturnih dobara u Republici Hrvatskoj

Temeljna pravna regulativa kojom je regulirana zaštita kulturne baštine Republike Hrvatske jest Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara (NN 69/99, 151/03, 157/03, 100/04, 87/09, 88/10, 61/11, 25/12, 136/12, 157/13, 152/14, 98/15, 44/17, 90/18, 32/20, 62/20). Zatim slijede Pravilnik o obliku, sadržaju i načinu vođenja Registra kulturnih dobara Republike Hrvatske (NN89/11, NN130/13) te Pravilnik o uvjetima za fizičke i pravne osobe radi dobivanja dopuštenja za obavljanje poslova na zaštiti i očuvanju kulturnih dobara (NN74/03, NN44/10). Potom slijedi Strateški plan Ministarstva kulture. Strategija zaštite, očuvanja i održivog gospodarskog korištenja kulturne baštine Republike Hrvatske za razdoblje 2011.-2015., Apolitika 2013-2020. Pravna regulativa je uređena i prihvaćenim zakonima, konvencijama i uredbama na razini Europske unije i UNESCO-a.

Zbog što bolje zaštite kulturnih dobara na nekom području, nastao je dokument Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara koji se temelji na raznim drugim, već prije navedenim dokumentima. Također, nastala je i cijela strategija kako bi se kulturna dobra i njezini potencijali uspješnije i učinkovitije koristili kao razvojni i obrazovni resurs. Antolović(2009) navodi „ kako je svrha bila da se analizira već postojeći sustav zaštite i očuvanja kulturne baštine te odnos prema njima, ali i da se utvrde ciljevi, mjere i aktivnosti kako bi sustav bio što bolji i što jači. Cijela strategija sastoji se od nekoliko točaka: provedba Zakona o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara, uspostava zaštite, mjere zaštite i očuvanja, te samog nastupa Vijeća za kulturna dobra“.

5.1. Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara

Osnovan na temelju starih dokumenata i spisa čija zadaća je bila zaštita i očuvanje baštine, Donošenje novih zakona osigurali su još veću zaštitu baštine nikada ne spomenutu. Novi Zakon stari pojam „spomenik kulture“ zamjenjuje nazivom „kulturno dobro“, odnoseći se na svu baštinu koja je dotada bila zapisana. Umjesto naziva „zaštita spomenika kulture“ uvodi se pojam „zaštita i očuvanje kulturnog dobra“, pri čemu se riječ „zaštita“ u ovom nazivu odnosi na pravnu i stručnu zaštitu, dok se riječ „očuvanje“ odnosi na fizičko čuvanje baštine, kako bi njeno trajanje, odnosno postojanje bilo maksimalno produljeno. Preventivna zaštita dobiva također novi smisao. „Prijašnja preventivna zaštita nije bila vremenski ograničena, pa su pojedina kulturna dobra bila i po nekoliko godina pod zaštitom, a da zapravo nije bilo utvrđeno svojstvo određenog dobra, odnosno nije nastavljeno utvrđivanje“ (Antolović 2009:40). Sada se propisuje na rok od 3, tj. 6 godina, u kojima se zaštita uspostavila kao trajna, a istekom roka zaštita prestaje. „Prvi puta se u Zakonu o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara spominje da se kulturnim dobrom može smatrati i prostor, mjesto sa velikim značajem za Republiku Hrvatsku“ (Antolović 2009:40). Također, uvodi se kategorija ugrožene kulturne baštine, temeljenu na UNESCO-voj Listi ugrožene svjetske baštine. „Budući da do sada nisu bila uređena pitanja vezana uz prava i obveze vlasnika kulturnih dobara, sada se uvode zakoni sukladni s europskom i svjetskom praksom“ (Antolović 2009:41). Sustav financiranja očuvanja, obnove i zaštite se sada zakonom utvrđuje, te se predviđaju mogući izvori za isto. Uvodi se jača zaštita kulturnih dobara, kao i strože nadgledanje njihovog istraživanja, dokumentiranja i praćenja. Vezano uz to, javljaju se zakoni koji uređuju restauratorske djelatnosti. Također, Zakon daje mogućnost specijaliziranim pravnim i fizičkim osobama za djelatnosti očuvanja i obnove baštine.

Međutim, „stalno prisutna dilema kod obnove kulturnih dobara je odabir konzervatorskog pristupa obnove, odnosno da li pristupiti faksimilnoj obnovi spomenika, što znači rekonstrukciju i obnovu spomenika u njegovom izvornom obliku i materijalu, ili pak preferirati novu gradnju suvremenih arhitektonskih formi, bez opterećivanja s prošlim vremenom i stilovima“ (Šarlah, 2005:93). Dok se u sakralnoj crkvenoj sredini koje vidamo po selima osjeća privrženost originalnosti, suvremenu sakralnu arhitekturu će izabrati noviji umjetnici rekonstrukcije. „Vrlo često zanemaruju se konzervatorski uvjeti, uz obrazloženje da obnova na propisani način iziskuje znatnija materijalna sredstva, te se uglavnom pristupa obnovi prema

vlastitoj zamisli, što je u konačnici mnogo skuplje“ (Šarlah ,2005:94). „Zakonom se uređuje uprava, stručni i inspekcijski nadzor“(Antolović 2009:40). „Uvođenjem ovog Zakona, utvrđuje se i pitanje nastavka, odnosno dovršavanja postupka ustrojavanja službe zaštite kulturne baštine, te se uređuju kadrovski i materijalni uvjeti za ostvarivanje sustava zaštite i očuvanja dobara“(Antolović 2009:40). Zakonom se sada propisuje da se svako dobro upisuje u Registar, te da je Registar javna knjiga. „Također navode upisivanje posebnih kulturnih dobara na Listu kulturnih dobara od nacionalnog značenja“(Antolović 2009:39,40). „Predviđeno je i osnivanje Hrvatskog vijeća za kulturna dobra, koje bi imalo moć donošenja odluka vezanih za kulturnu baštinu Hrvatske, te bi donosilo rješenja za najvažnija i najškakljivija pitanja koja se mogu pojaviti“ (Antolović 2009;39,40).

Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara uređuje:

- „definiciju kulturnih dobara i vrste
- postupak utvrđivanja baštine i njezine zaštite
- preventivnu zaštitu
- Registar
- obveze i prava vlasnika i nositelja stvarnih i obveznih prava na baštinu
- mjere zaštite i očuvanja
- ograničenja prava vlasnika
- obavljanje poslova vezanih uz kulturna dobra
- istraživanje, proučavanje, restauriranje, održavanje, obnovu, uporabu, čuvanje i promet baštine,
- osnivanje Hrvatskog vijeća za kulturna dobra i njihovo djelovanje
- upravni, stručni i inspekcijski nadzor
- osiguravanje sredstva za zaštitu i očuvanje
- prekršaje načinjene na području ili direktno kulturnoj baštini

Do izmjena i dopuna originalnog Zakona o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara dolazi par puta nakon objave prvog izdanja“ .(Antolović 2009;42,43,44) . „Prvi puta se Zakon izmjenjuje i dopunjuje 2003. godine, te u srpnju 2009. godine koji stupa na snagu 28.7.2009. godine“(Antolović 2009;42,43,44)

5.2. Uspostava zaštite

Antolović (2009:232) navodi kako „briga o kulturnoj baštini Republike Hrvatske provodi se putem Uprave za zaštitu i očuvanje kulturne baštine kao jedne od 4 uprave Ministarstva kulture.

Uprava se sastoji od dva sektora:

1. Sektor za zaštitu kulturne baštine
 - Služba za nepokretnu kulturnu baštinu
 - Služba za pokretnu, etnografsku i nematerijalnu kulturnu baštinu
 - Služba za dokumentaciju, registar i promociju kulturne baštine
1. Sektor za konzervatorske odjele i inspekciju
 - Služba za inspeksijske poslove zaštite kulturne baštine
 - 19 Konzervatorskih odjela“

„Uspostava zaštite nad kulturnim dobrom sastoji se od 5 koraka“ (Antolović 2009:244). Prvi od njih je preventivna zaštita. Dobro će se naći pod preventivnom zaštitom kada će trajati proces određivanja kulturnog dobra, odnosno za vrijeme utvrđivanja radi li se o kulturnoj baštini. Dakle, ovo je samo privremeno rješenje kako bi se spriječilo uništenje zbog neznanja ili nemara i može trajati i do 3 godine (najdulje 6 godina za arheološke i podvodne arheološke ostatke). I ako se radi o preventivnoj zaštiti, već se počinju prikupljati podaci o dobru.

Antolović (2009:244) ističe kako je obavezno navoditi:

- „osnovne identifikacijske podatke o dobru (lokalitet, naziv, katastarska čestica i općina, vlasništvo, korisnik, odnosno imatelj),
- sažeti opis dobra,
- sažeto obrazloženje pretpostavljenih svojstava kulturnog dobra,
- sustav mjera zaštite preventivno zaštićenog dobra,
- vrijeme važenja rješenja o preventivnoj zaštiti“

Vrlo je važno napomenuti da preventivno zaštićeno dobro ima istu zaštitu kao i kulturno dobro, iako ono još nije proglašeno kulturnim dobrom (Antolović 2009: 248). Dakle, svaki zakon koji vrijedi za kulturno dobro, odnosno koji zaštićuje kulturno dobro, isto tako zaštićuje i dobro pod preventivnom zaštitom. Nakon što kulturno dobro uživa preventivnu zaštitu, slijedi korak utvrđivanja svojstava kulturnog dobra. „Ovaj postupak pokreće nadležno tijelo po službenoj dužnosti koji će utvrditi svojstvo kulturnog dobra“ (Antolović 2009:248,249). Ovaj je postupak

dugotrajan i kompliciran. „Kako bi se utvrdilo posjeduje li dobro karakteristike kulturnog dobra, dobro se podvrguje ispitivanju kojem je cilj utvrditi da li ima svojstva kulturnog dobra i nabrojati ih, odrediti prostorne međe dobra, sustav mjera zaštite“ “(Antolović 2009: 248, 249). Postupak stručnog vrednovanja, koji slijedi, obavlja Stručno povjerenstvo od 5 članova koje imenuje sam ministar kulture. „Svi kriteriji za vrednovanje predloženih dobara nalaze se u Uputi za vrednovanje kulturnih dobara predloženih za upis u Registar Republike Hrvatske“ “(Antolović 2009: 248, 249). „Kako je za materijalne predmete mnogo lakše provesti ovaj proces, za nematerijalna dobra koristi se naputci UNESCO-a koji se nalaze u Konvenciji o zaštiti nematerijalne kulturne baštine“ (Antolović 2009: 248, 249).

„Zatim, nakon određivanja dobra kao kulturnog dobra, stručno povjerenstvo ima mogućnost predložiti Ministru kulture da se isto odredi i kao nacionalno dobro“ (Antolović, 2009: 251).. Kriteriji ovog vrednovanja utvrđeni su Uputom za vrednovanje kulturnih dobara predloženih za upis u Registar Republike Hrvatske.

„Prva proglašenja kulturnih dobara od nacionalnog značaja dolazi tek 2007. godine, kada na tu listu ulazi samo 42 kulturnih dobara“ (Antolović, 2009: 251). Četvrti korak je upis u Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske. Uvođenjem Zakona o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara u Republici Hrvatskoj osniva se i Registar. Obveza vođenja Registra, kao javne knjige, postalo je jednim od bitnijih činova usko povezanim sa dokumentiranjem kulturnih dobara. Registar se danas vodi u elektroničkom obliku¹⁰, a na kraju godine se svi upisi ispisuju, uvezuju i zapečaćuju nakon temeljite provjere Ministra kulture. „Podaci uneseni u Registar čuvaju se trajno“ (Antolović 2009:265). „Upisi, upisi promjena i brisanja u Registru obavljaju se na temelju rješenja. Podaci uneseni u Registar ne mogu se brisati niti ispravljati, osim u slučajevima predviđenim Pravilnikom“ (Antolović 2009: 265).

Zadnji korak koji odvaja dobro od kulturnog dobra je zaštita dobara od lokalnog značenja. Dakle, iako dobro nije utvrđeno kao kulturno dobro, moguće je dobiti i titulu od lokalnog značenja. Tu titulu može dodijeliti Ministarstvo kulture. Pri donošenju ove odluke, predstavničko tijelo osigurava uvjete za zaštitu dobra kakvo uživa i kulturno dobro. „Držimo da je ova novina dobra jer može utjecati na podizanje svijesti u lokalnim sredinama o potrebi zaštite lokalnih vrijednosti“ (Antolović, 2009: 267).

Kao što se vodi evidencija koja se upisuje u Registar za kulturna dobra u Republici Hrvatskoj,

¹⁰ <https://registar.kulturnadobra.hr/>

tako postoji i dokument u koji se upisuju svi važni podaci koji opisuju dobro od lokalnog značenja. „U evidenciju dobara od lokalnog značenja unose se na osnovi akta koje je donijelo nadležno tijelo lokalne samouprave sljedeći podaci“ (Antolović 2009: 267/268):

- „redni broj upisa,
- broj i datum akta na osnovi kojega se upisuje,
- smještaj dobra (naselje, lokalitet, adresa, za arheološko dobro: topografske oznake, za nematerijalno dobro: područje na kojem je poznato),
- naziv dobra,
- identifikacijski podaci koji sadrže sažete povijesne podatke, opis i stanje,
- ime i prezime, naziv i adresa vlasnika/imatelja dobra,
- katastarsku česticu i katastarsku općinu (za nepokretna dobra),
- opis područja zaštićenog dobra (za povijesne cjeline),
- karakterističnu fotografiju,
- službene bilješke (upisi hipoteke i drugih podataka važnih za imovinsko-pravni status dobra)“.

5.3. Mjere zaštite i očuvanja

„Mjere zaštite i očuvanja sastoje se od mnogih ogranaka koje provode razni sektori. One su donesene kako bi kulturna dobra bila što bolje očuvana u što dužem periodu. Mjere zaštite i očuvanja kulturnih dobara propisanih zakonom, su: istraživanje kulturnih dobara, dokumentiranje i praćenje stanja kulturnih dobara, označavanje nepokretnih kulturnih dobara, utvrđivanje sustava mjere zaštite, utvrđivanje posebnih uvjeta zaštite, nepokretnog kulturnog dobra u postupku izdavanja lokacijske dozvole, prethodno odobrenje za radove na kulturnom dobru, prethodno odobrenje za obavljanje djelatnosti u nepokretnom kulturnom dobru, odobrenje za izradu replike kulturnog dobra, iznošenje kulturnih dobara u inozemstvo, uvoz i unošenje kulturnih dobara, povratak kulturnih predmeta nezakonito donesenih iz drugih država, zaštita ugroženog kulturnog dobra, hitne mjere zaštite, zaštita kulturnih dobara u izvanrednim okolnostima“ (Antolović 2009: 289).

Istraživanje kulturnih dobara

„U Zakonu o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara ističu se zakoni koji dopuštaju, ograničavaju ili zabranjuju rad ili istraživanje koje se provodi na ili u blizini mjesta na kojem se nalazi kulturno dobro“ (Antolović 2009:295). Ističe kako je nadležno tijelo odgovorno za baštinu i

svako nalazište se prijavljuje upravo njima. Ukoliko se za vrijeme izvođenja građevinskih ili bilo kakvih drugih radova dođe do otkrića arheološkog nalazišta, radovi se prekidaju, te se bez nastavka rada obavještava nadležno tijelo o pronađenom. U roku od 3 dana nadležno tijelo će presuditi o mjerama zaštite i očuvanja mjesta ili ako je potrebno, zatvorit će radove do daljnjeg. Daljnja istraživanja i iskapanja arheoloških nalazišta mogu se obavljati samo na temelju odobrenja koje se dobiva od nadležnog tijela, a mjesto same pohrane određuje Ministarstvo kulture na prijedlog Hrvatskog vijeća za kulturna dobra i Hrvatskog muzejskog vijeća. Ukoliko dođe do iskapanja koje nije odobrilo nadležno tijelo, odnosno ako je iskapanje protivno uvjetima određeno ovim Zakonom, tada nadležno tijelo pokreće kazneni postupak protiv izvođača, te se arheološko nalazište zatvara do trenutka kada se ne utvrde svi nedostaci i otklone uočene štete. Sve ove odredbe odnose se na nalazišta koja su podvodna, na površini, ispod površine, na kopnu ili u vodi i moru. „Nadzor na obavljene aktivnosti obavlja inspekcija Ministarstva kulture, a sam Ministar određuje uvjete i način obavljanja arheoloških istraživanja“ (Antolović 2009: 295).

Dokumentacija kulturnih dobara

Dokumentiranje kulturne baštine jedan je od najvažnijih koraka u cjelokupnom procesu pronalazanja, utvrđivanja i čuvanja baštine. Upravo zbog toga, 2015. godine donesen je Pravilnik o uvjetima, načinu i postupku čuvanja i korištenja dokumentacijske građe¹¹. Kako je dobra i valjana dokumentacija jedan od preduvjeta za što bolju očuvanost i zaštitu kulturnih dobara, svako postupanje s dokumentacijom mora biti u skladu s propisima i odredbama Zakona o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara. Ukupna dokumentacija pojedinog kulturnog dobra stvara se dugotrajnim procesom opažanja, prikupljanja i zapisivanja čimbenika koji opisuju kulturno dobro ili koji se vežu uz njega. Prikupljeni podaci zapisuju se u Registar, te se nadopunjuju sa svakim novim saznanjem. Dakle, taj proces nikada neće niti biti završen, ne samo zbog mijenjanja podataka o kulturnom dobru, već i zbog mogućeg mijenjanja stanja istog iz dana u dan. Stanje kulturnih dobara prati nadležno tijelo, a utvrđuje se najmanje jednom u pet godina.

„Kako se dokumentacija mijenja, Ministar kulture propisuje obrasce izvješća o stanju i postupku utvrđivanja stanja kulturnih dobara“ (Antolović 2009: 298, 299). Sva navedena dokumentacija je javna, dakle može se doći do njezine kopije ili pak originala. Ona se može dati na korištenje za opravdane svrhe, npr. u znanstvene svrhe, publicističke svrhe, službene

¹¹ https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2015_07_77_1475.html

svrhe, za potrebe nastave, izlaganja, itd, ali o mogućnosti same posudbe odlučuje Ministar kulture.

Osnovna svrha dokumentiranja kulturne baštine jest postizanje što bolje predodžbe o kulturnoj baštini, kako bi se što bolje očuvalo za buduće generacije, ali i kako bismo mogli restaurirati oštećeno ili kopirati kulturno dobro uz dopuštenje nadležnog tijela.

Utvrđivanje sustava mjere zaštite za kulturno dobro

Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara sustav mjera razdjeljuje na mjere za pokretna i za nepokretna kulturna dobra.

Nepokretna kulturna dobra:

„Dokumenti prostornog uređenja, ovisno o vrsti i području obuhvata, obavezno sadrže podatke iz konzervatorske podloge sa sustavom mjera zaštite nepokretnih kulturnih dobara koja se nalaze na području obuhvata plana. Konzervatorsku podlogu utvrđuje nadležno tijelo, a ona sadrži opće i posebne uvjete zaštite i očuvanja kulturnih dobara u području obuhvata plana. U slučaju kada nadležno tijelo nije utvrdilo konzervatorsku podlogu dužno je na zahtjev donositelja dokumenta prostornog uređenja utvrditi sustav mjera zaštite nepokretnih kulturnih dobara koja se nalaze na području obuhvata plana. „Dokument prostornog uređenja može se donijeti samo uz prethodnu suglasnost nadležnog tijela kojim se potvrđuje da je sukladan konzervatorskoj podlozi ili utvrđenom sustavu mjera zaštite prema stavku 2. ovog članka“ (Antolović 2009:262) . Nadležno se tijelo dužno pisano očitovati u roku od 15 dana od zatražene suglasnosti, a ako to ne učini smatrat će se da je suglasnost dana“ (Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara, Čl.56). „Radi zaštite i očuvanja kulturno-povijesne cjeline obavezno se izrađuje konzervatorska podloga za područje te cjeline.“ (Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara, Čl.57)

Pokretna kulturna dobra:

„Za pokretna kulturna dobra nadležno tijelo utvrđuje sustav mjera zaštite koji sadrži opće i posebne uvjete za očuvanje, održavanje i namjenu pokretnog kulturnog dobra.“ (Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara, Čl.59)

Nadležno tijelo utvrđuje mjere zaštite za pokretna kulturna dobra.

„Prethodno odobrenje za radove i za obavljanje djelatnosti na kulturnom dobru

Radovi na samom kulturnom dobru, kao i u neposrednoj blizini kulturnog dobra mogu dovesti do promjene, oštećenja ili narušavanja kulturnog dobra. Konzerviranje, restauracija, premještanje, rad velikih postrojenja, gradilišta, kao i sanacija, adaptacija i rekonstrukcija kulturne baštine, ali i građenje u blizini kulturnog dobra zahtijevaju odobrenje nadležnog tijela“ (Antolović 2009:312,313). Izvršitelj radova predaje zahtjev nadležnom tijelu, o kojem nadležno tijelo odgovara rješenjem. „Ukoliko se na obznanjeno rješenje reagira žalbom, ona ne odgađa izvršenje rješenja. Ukoliko nadležno tijelo potvrdi zahtjev za rad, ministar kulture pravilnikom propisuje dokumentaciju koju je potrebno priložiti uz zahtjev za prethodno odobrenje. Nadležno tijelo tada može propisati uvjete zaštite, kako bi se kulturno dobro što bolje očuvalo za vrijeme radova“ (Antolović 2009: 312, 313).

„Sukladno članku 65. Zakona o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara, djelatnosti koje se planiraju izvoditi u nepokretnom kulturnom dobru, odnosno u prostoru unutar nepokretnog kulturnog dobra ili zaštićene kulturno-povijesne cjeline moraju dobiti potvrdu nadležnog tijela. Pravne i fizičke osobe ne smiju izvoditi nikakve gospodarske djelatnosti bez prethodno predanog zahtjeva nadležnom tijelu za isto, sa rješenjem nadležnog tijela koje im predložene djelatnosti dopušta. Za svaku promjenu namjene poslovnog prostora, tj. za promjenu djelatnosti također je potrebno zatražiti odobrenje nadležnog tijela“ (Antolović 2009: 318).

„Odobrenje za izradu replike kulturnog dobra

Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara podrazumijeva pod replikom „svaki oponašak kulturnog dobra ili njegova prepoznatljivog dijela bez obzira na mjerilo izrade u odnosu na izvornik“ (Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara¹², Čl.66). Ukoliko se želi napraviti replika pokretnog ili nepokretnog kulturnog dobra, predaje se zahtjev za izradu replike nadležnom tijelu, koje izdaje rješenje na zahtjev osobe koja ga predaje. Rješenje koje dopušta izradu replike zadužuje nadležno tijelo da odredi uvjete za izradu replike, ali i uvjete za stavljanje iste u promet“ (Antolović 2009: 319, 320).

¹² <https://www.zakon.hr/z/340/Zakon-o-za%C5%A1titi-i-o%C4%8Duvanju-kulturnih-dobara>

Iznošenje kulturnih dobara

„Kulturna dobra, kao i sva dobra pod preventivnom zaštitom ne mogu se iznositi u inozemstvo.“(Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara¹³, Čl.67). „Iznimku čine privremena iznašanja kulturnih dobara u inozemstvo radi izlaganja, restauracije ili drugih opravdanih razloga uz odobrenje nadležnog tijela. Podnositelj zahtjeva za iznošenje kulturnog dobra iz države dužan je podnijeti zahtjev nadležnom tijelu, koje izdaje rješenje i traži jamstvo od podnositelja za slučaj oštećenja, uništenja ili protupravnog otuđenja kulturnog dobra“(Antolović 2009:323). Jamstvo se očituje novčanim pologom u banci, osiguranim cijelim iznosom vrijednosti kulturnog dobra i sličnim. Ukoliko je rješenje nadležnog tijela za iznošenje kulturnog dobra u inozemstvo potvrdno, Ministarstvo kulture propisuje uvjete za privremeno iznošenje. Nakon povratka, nadležno tijelo dužno je provjeriti stanje kulturnog dobra i utvrditi moguće postojeće razlike kulturnog dobra prije i poslije (Antolović 2009: 323).

„Uvoz i unošenje kulturnih dobara

Prema Članku 70. iz Zakona o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara moguće je, uz pristanak zemlje koja otpušta kulturno dobro, uvesti isto u Republiku Hrvatsku. Uvoznik kulturnog dobra dužan je odmah prijaviti uvezeno kulturno dobro nadležnom tijelu“(Antolović 2009:327).

„Povrat kulturnih predmeta nezakonito odnesenih iz drugih zemalja

Kulturna dobra drugih država članica Europske unije također su njihova zaštićena bogatstva. Ukoliko se kulturno dobro iz države članice EU nađe na teritoriju Republike Hrvatske, dotična država može zatražiti povrat predmeta, štiteći se ujedno i ovim Zakonom“(Antolović 2009:327). Pokreće se postupak povrata kulturnog predmeta pri kojem se strana država obraća nadležnom sudu u Republici Hrvatskoj i tuži imatelja tog predmeta. Pri tužbi, država koja pokreće raspravu prilaže sudu ispravu sa opisom predmeta, izjavu da je taj predmet kulturno dobro te države, te izjavu nadležnih vlasti države članice EU da je kulturno dobro odneseno iz dotične države najranije 1.siječnja 1993. ili bilo koji dan nakon toga. Slučaj se pokreće u roku od godinu dana, a najviše 30 godina. Posebno, rok od 75 godina utvrđen je za predmete koji su

¹³ <https://www.zakon.hr/z/340/Zakon-o-za%C5%A1titi-i-o%C4%8Duvanju-kulturnih-dobara>

dio javne zbirke, te za sakralne predmete pod zaštitom nacionalnog zakonodavstva. Sud kojem je dodijeljen slučaj vraća kulturna dobra ako utvrdi da je predmet uistinu zaštićen kao nacionalno dobro strane države, a drugi posjednik, odnosno imatelj dobiva kao kaznu naknadu koja se smatra poštenom s obzirom na okolnosti krađe (Antolović 2009: 327).

5.3. Zaštita ugroženog kulturnog dobra

Antolović (2009:328) navodi kako „prema Članku 71. Zakona o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara, ugroženim kulturnim dobrom smatraju se“ „... nepokretna kulturna dobra upisana u Listu svjetske baštine ili u Listu ugrožene svjetske baštine, Reprezentativnu listu nematerijalne kulturne baštine čovječanstva i Listu nematerijalne kulturne baštine kojoj je potrebna hitna zaštita, kao i kulturna dobra upisana u Registru kojima je položaj ugroženog kulturnog dobra utvrđen odlukom ministra kulture, a na prijedlog Hrvatskog vijeća za kulturu dobra“(Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara, Čl. 71). Ovim člankom utvrđuje se da je ugroženo kulturno dobro određeno samo kao nepokretna baština kojoj je potrebna jača i hitnija zaštita od ostalih kulturnih dobara u Hrvatskoj. Postoji nekoliko nepokretnih kulturnih dobara koja su svrstana na jednu od prijašnjih lista. Hrvatska tako ima upisano 10 kulturnih dobara na Reprezentativnoj listi nematerijalne kulturne baštine čovječanstva i 7 nematerijalno dobro upisano na Listu ugrožene nematerijalne baštine kojoj je potrebna hitna zaštita.

Nematerijalna dobra Hrvatske s Liste su:

- čipkarstvo u Hrvatskoj
- dvoglasje tijesnih intervala s Istre i Hrvatskog primorja
- festa Sv. Vlaha, zaštitnika Dubrovnika
- godišnji proljetni ophod kraljice ili „Ljelje“ iz Gorjana
- godišnji pokladni ophod zvončari s područja Kastavštine
- procesija „Za križen“ na otoku Hvaru
- umijeće izrade drvenih tradicijskih dječjih igračaka s područja Hrvatskog zagorja
- Sinjska Alka, viteški turnir u Sinju
- Medičarski obrt na području Sjeverne Hrvatske
- Bećarac, instrumentalni napjev s područje Slavonije, Baranje i Srijema
- Nijemo kolo s područja Dalmatinske zagore

- Klapsko pjevanje
- Mediteranska prehrana na Hrvatskom Jadranu, njegovoj obali, otocima i dijelom zaleđa
- Međimurska popevka, tradicijski napjev Međimurja
- Umijeće suhozidne gradnje

Nepokretna kulturna dobra Hrvatske upisana na svjetsku listu:

- povijesni kompleks Splita i Dioklecijanova palača
- Stari grad Dubrovnik
- nacionalni park Plitvička jezera
- kompleks Eufrazijeve bazilike u Poreču
- povijesni grad Trogir
- katedrala Sv. Jakova u Šibeniku
- Starogradsko polje na Hvaru
- Stećci
- obrambeni sustavi Republike Venecije iz 16. i 17. stoljeća u Zadru i Šibeniku
- bukove prašume i izvorne bukove šume Karpata i drugih regija Europe

Hitne mjere zaštite i očuvanja kulturnog dobra

Hitne mjere zaštite odnose se na hitnu intervenciju nadležnog tijela kako bi zaštitilo kulturno dobro od namjernog ili nenamjernog izlaganja baštine opasnosti. Nadležno tijelo poduzima potrebne mjere kako bi mogućnost oštećenja ili uništenja svelo na minimum. „Ukoliko se utvrdi da izvođač radova, posjednik baštine ili treća strana izvodi radnju na kulturnom dobru koja ga uništava, nadležno tijelo intervenira hitnom obustavom rada, odnosno traži od nadležnih upravnih tijela poduzimanje mjera iz njihova djelokruga. Podnesena žalba na rješenje ne odgađa izvršenje“ (Antolović 2009: 329, 330).

Zaštita kulturnih dobara u slučaju izvanrednih okolnosti

Slučaj izvanrednih okolnosti proglašava se za vrijeme potresa, poplave, požara, rata ili bilo kakvog oružanog sukoba, ekoloških katastrofa, ali i krađe, pljačke, te ostalih radnji koje na prisilan način žele uništiti ili oštetiti kulturno dobro. U slučaju ovakvih okolnosti, Ministar

kulture ima moć narediti poduzimanje posebnih mjera kako bi se kulturna dobra spasila. Nakon naređenja, župan, gradonačelnik Grada Zagreba, te gradonačelnik i općinski načelnik područja na kojem se dobro nalazi, dužni su osigurati sredstva koja su potrebna kako bi se uništenje ili oštećenje svelo na minimalno (Antolović 2009: 331).

5.4. Hrvatsko vijeće za kulturna dobra

Zajedno s donošenjem Zakona o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara, osniva se i određuje rad i djelokrug Hrvatskog vijeća za kulturna dobra. Sastoji se od 8 članova i predsjednika Vijeća. Ministar kulture određuje predsjednika i 3 člana.

Posao Vijeća za kulturna dobra jest da raspravlja o općim pitanjima vezanih uz zaštitu i očuvanje kulturnih dobara, uspoređivanjem prošlosti i sadašnjosti, odnosno smišljanje unaprjeđenja djelatnosti zaštite i očuvanja, upoznaje se s programima zaštite i očuvanja i njihovom provedbom, prepoznaje ugroženost kulturnog dobra i predlaže zaštitu istog kod ministra kulture, izražava svoje mišljenje o uklanjanju nepokretne baštine, (Antolović 2009: 338). „Hrvatsko vijeće za kulturna dobra ima jako važan posao za zaštitu i očuvanje baštine. Povjerenstvo od 8 članova sa predsjednikom stoji u prvom redu obrane i zaštite kulturnih dobara. Iako radi u sjednicama na kojima je prisutna natpolovična većina članova, zaključci se donose na temelju glasanja većine“ (Antolović 2009:338). Prema potrebi, može osnivati i stručna povjerenstva kako bi brže i efikasnije donijeli rješenje problema.¹⁴

5.5. Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske

Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske javna je knjiga kulturnih dobara koju vodi Ministarstvo kulture. Sastoji se od tri liste: Liste zaštićenih kulturnih dobara, Liste kulturnih dobara nacionalnog značenja i Liste preventivno zaštićenih kulturnih dobara¹⁵. Registar kulturnih dobara navodi Meštrović (2017) predstavlja bazu podataka koja ima izraženu sigurnosnu funkciju preventivne zaštite spomenika baštine. „Sveobuhvatna deskriptivna katalogizacija dobara potrebna je na općoj državnoj razini, ali i na razinama svih institucija i

¹⁴ <https://min-kulture.gov.hr/o-ministarstvu-15/djelokrug-50/kulturna-vijeca/hrvatsko-vijece-za-kulturna-dobra-450/450>

¹⁵ Zakona o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara, čl. 14.

zbirki koje raspoložu inventarima i najmanjeg opusa sadržaja. Baze podataka trebale bi uz jedinicu svake cjeline kulturnog dobra sadržavati njegovu dataciju, opis, nekoliko fotografija, kontekst pronalaska i/ili nabavke, promjene izvršene ili uočene na dobru (restauracija ili oštećenje), mjesto čuvanja i podatke o vlasniku ili nadležnom tijelu. Svaka promjena izvršena ili uočena na kulturnoj cjelini i svaka aktivnost ili djelovanje na/u/prema kulturnom dobru trebala bi ulaziti u bazu podataka toga nadležnoga tijela. Istodobno svaka značajnija promjena u bazi podataka nekog nadležnoga tijela trebala bi se koordinirano unijeti i u bazu podataka državnih nadležnih tijela (registar kao popis, ili neka dinamičnija baza koja bi pratila "kretanja" i promjene stanja kulturnih dobara)“ (Meštrović 2017) . Meštrović (2017) također navodi da bi ove „baze podataka mogle radi lakšeg pristupa i obrade postojati u online obliku pohranjene na zaštićenom državnom serveru (Ministarstvo kulture), a njihovi ekvivalenti i lokalni inventari pojedinih nadležnih tijela trebali bi se ažurirati i pohranjivati na vanjske memorije, u nekoliko kopija (s nekoliko nositelja) pri svakom nadležnom tijelu stvarajući sustav koji sam sebe ispravlja i nadzire“. Redovito ažuriran podatak o kulturnom dobru odražava i na neki način kreira njegovo stvarno stanje. Informatizacija registara jedinica kulturnih dobara na taj bi način predstavljala opsežnu, preglednu i sinkronijski ispravnu situaciju iskoristivu za preventivnu zaštitu stvarnih cjelina kulturnih dobara (Meštrović, 2017).

Antolović (2009) navodi kako „brz proces zaštite kulturnog dobra je preventivna zaštita. Sukladno Zakonu“. „dokument o preventivnoj zaštiti izrađuje nadležni Konzervatorski odjel (pri čemu nije potrebna verifikacija nacionalnog povjerenstva) za direktno ugrožena kulturna dobra, a njime odmah stupaju na snagu (uz rok žalbe od 15 dana) sva formalna prava 'pune' zaštite kulturnih dobara. Dokument je kraće forme (njime nije obavezno donijeti specifične mjere zaštite za dobro) i traje 6 godina za arheološku baštinu, dok za ostale oblike dobara 3 godine. U tom periodu predviđa se izrada prijedloga 'pune' zaštite koja se predlaže Povjerenstvu za upis u Registar.“¹⁶

Nadalje, Zakon u članku 12. navodi kako je „utvrđivanje svojstva kulturnog dobra te sami proces upisa u registar kulturnih dobara izglasano od stručnog povjerenstva koji se sastoji od pet stručnih djelatnika Uprave zaštite kulturne baštine Ministarstva kulture na temelju prijedloga djelatnika konzervatorskih odjela. Povjerenstvo radi u sjednicama i samim time predviđen je duži vremenski rok administrativnih procesa samog upisa“¹⁷.

¹⁶ Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara, čl.10

¹⁷ Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara, čl.12

Za kulturna dobra kojima se „utvrdi da su od najvećega nacionalnog značenja za Republiku Hrvatsku upisuju se u posebni dio Registra, Listu kulturnih dobara nacionalnoga značenja. Ovaj postupak također vodi stručno Povjerenstvo koji se sastoji od pet stručnih djelatnika Uprave zaštite kulturne baštine Ministarstva kulture“¹⁸.

¹⁸ Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara, čl.13

6. Sustav zaštite kulturnih dobara u svijetu

Spomeničke i prirodne vrijednosti neke države odraz su njezine prošlosti, te su od neprocjenjive važnosti za budućnost čovječanstva. Kako su oduvijek takva bogatstva bila izložena kako prirodnim tako i ljudskim katastrofama, javila se potreba za zaštitom i očuvanjem istih. Tako se pojavio UNESCO, kao velika međunarodna koalicija sa ciljem što bolje zaštite kulturnih dobara svijeta.

Od 17. do 21. 11. 1972. godine održalo se 17. zasjedanje Opće konferencije na kojoj su prisustvovala zemlje članice UNESCO-a. Uveo se pojam *Konvencija o zaštiti svjetske prirodne i kulturne baštine* koji postaje polazište očuvanja kulturnih dobara u svijetu. Uz Konvenciju, prihvaćena je i *Preporuka o zaštiti kulturne i prirodne baštine* na državnoj razini. Samim time osiguravaju se i svi pravni, administrativni i financijski okviri suradnje. Također, osnovani su i Odbor za svjetsku baštinu kojeg čini 21 država članica te Fond za svjetsku baštinu. Za uvrštavanje u Popis, svako dobro treba ispuniti bar jedan od uvjeta: da predstavlja primjer evolucije Zemlje, da je primjer značajnih geoloških procesa, biološke evolucije i čovjekove interakcije s prirodnim okolišem, da sadrži izvanredne prirodne fenomene te značajnija prirodna obitavališta endema. Popis ugrožene svjetske baštine sadrži dobra za koja se zaključuje da im prijete opasnost te da je potrebna izravna međunarodna pomoć.

6.1. UNESCO

Jedna od najpoznatijih svjetskih kratica UNESCO - United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, odnosno Organizacija Ujedinjenih naroda za edukaciju, znanost i kulturu, jedna je od najvećih i najjačih svjetskih organizacija osnovana 16. studenog 1945. godine. UNESCO je „specijalizirano tijelo UN-a koje potiče suradnju među članicama na području obrazovanja i znanosti, a za cilj ima zaštitu kulturne i prirodne baštine čovječanstva, zbog čega od 1972. sastavlja Popis svjetske kulturne i prirodne baštine“ (Hrvatska enciklopedija Tr-Ž, 1999: 193). Čine je 193 država svijeta, a pridružene su joj još 11 zemalja. Osnovno tijelo UNESCO-a koje donosi najvažnije odluke naziva se Opća skupština, te se sastaje svake dvije godine kako bi utvrdila glavne strategije i područje rada. Samo 58 članica sastavlja Izvršno vijeće koje promatra izvršavanje odluka koje donosi Opća skupština, te priprema Opću skupštinu. Sastaje se barem dva puta godišnje. Još jedno radno tijelo UNESCO-a jest Tajništvo koje provodi odabrani program koje je odabralo UNESCO.

„UNESCO-ovo poslanje je pridonijeti izgradnji mira, iskorijenjivanju siromaštva te održavanju međukulturnog dijaloga kroz znanost, obrazovanje, kulturu, informacije komunikaciju.“¹⁹ . Sve je počelo 1959. godine, kada se probudila svijest o zaštiti i očuvanju svjetskih kulturnih dobara. Te je godine došlo do izlivanja rijeke Nil koja je počela puniti akumulacijsko jezero asuanske brane. Nabujala rijeka prijetila je hramovima Ramsesa II. u Abu Simbelu. U pomoć je pristigao UNESCO sa 80 milijuna dolara. Ta je svota bila dovoljna da UNESCO rastavi, pokupi hramove i premjesti ih na sigurnije mjesto. Ovaj zahvat trajao je do 1966. godine kada UNESCO priskače u pomoć Veneciji i njenoj laguni, zatim spašava arheološke ostatke u Mohenja Daru u Pakistanu i dijelove hrama u Indoneziji. Vidjevši koliko opasnosti prijete sa mnogo različitih strana kulturnim dobrima po cijelom svijetu, UNESCO započinje rad na konvenciji koja će zaštititi svjetsku baštinu. U isto vrijeme, Međunarodna unija za očuvanje prirode izrađuje dokument o važnosti zaštite prirodnih čuda na Zemlji. 1972. godine predstavljena i prihvaćena su oba prijedloga, a ujedno je prihvaćen prijedlog o izradi popisa lokacija koje pripadaju svjetskoj baštini. Sporazum stupa na snagu 17. prosinca 1975. godine. Ukoliko dođe do velike štete nanesene jednoj ili više kulturnih dobara, organizira se hitna intervencija popravka štete nastale prirodnim ili ljudskim katastrofama. Ujedno nastaje Lista kulturne i prirodne baštine u opasnosti. Nakon toga, UNESCO je uočio i nematerijalnu kulturnu baštinu mnogih zemalja koja je posebna i jedinstvena, te stvara Listu nematerijalnih dobara svjetske baštine.

Opća skupština UNESCO-a sastala se na svojoj 32. sjednici od 29. rujna do 17. listopada 2003. godine na kojoj raspravlja o nematerijalnoj kulturnoj baštini. Nastao je dokument od 40 članaka koji štite i čuvaju nematerijalnu baštinu, osiguravaju poštivanje iste, te osiguravaju međunarodnu suradnju i pomoć. Ovaj Zakon je Hrvatski sabor donio i potvrdio na sjednici 20. svibnja 2005. godine.

Postoje tri UNESCO-ve konvencije koje tretiraju kulturnu baštinu: Konvencija o zaštiti svjetske kulturne i prirodne baštine, Konvencija o zaštiti kulturne baštine u slučaju oružanog sukoba – Haška konvencija, te Konvencija o načinu zabrane i sprečavanja ilegalnog uvoza, izvoza i transfera kulturne baštine. Republika Hrvatska je stranka ovih konvencija od 8.

¹⁹ Usp. Introducing Unesco: what we are. URL: <https://en.unesco.org/about-us/introducing-unesco>

listopada 1991. godine. „Zakonodavni okvir pojedinih država najčešće se temelji na upravo na ratifikaciji UNESCO-vih konvencija.“(Boljanović 2012:53)

Na 33. zasjedanju Opće skupštine UNESCO-a koja se održala od 3. do 21. listopada 2005. godine u Parizu, donešena je *Konvencija o zaštiti i promicanju raznolikih kulturnih izraza* koja je stupila na snagu 20. listopada 2005. godine. Konvencija rješava tri vrlo važna pitanja: odnos identiteta prema kulturnim dobrima, obveza države da brine o zaštiti i promicanju kulturnih raznolikosti i osiguravanje slobode mišljenja i ideja, te postojanje međunarodne suradnje. Glavni cilj konvencije je pružiti državama i svijetu pravni međunarodni sporazum koji potvrđuje suvereno pravo države da promiče i zaštiti raznolikosti, a ne da ih se kontrolira i ograničava.

Također, UNESCO provodi svoje aktivnosti kroz 5 programskih područja: obrazovanje, prirodna znanost, socijalna i humana znanost, kultura i komunikacija.

7. Zaključak

Kulturno dobro ili kulturna baština u početku nastajanja riječi značila je nešto važno za obitelj, no nakon Francuske revolucije značenje se mijenja. Od tada kulturno dobro postaje svako materijalno ili nematerijalno dobro koje je od velikog značenja za čitav narod. Današnja definicija kulturnog dobra uči nas da je kulturno dobro materijalna ili nematerijalna vrijednost neke sredine od znanstvenog, kulturnog ili povijesnog značenja koja povezuje prošlost, sadašnjost i budućnost. Kako bi se upravo ta veza prošlosti i budućnosti sačuvala, važno je sačuvati baštinu. Upravo zato, od 13. stoljeća poznati su nam dokumenti koji se brinu o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara iz cijelog svijeta. Na temelju njih i njihovim nadopunjavanjem, 18. lipnja 1999. godine donesen je Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara, kojim se uređuju vrste kulturnih dobara, uspostavljanje zaštite nad kulturnim dobrom, obavljanje poslova na zaštiti i očuvanju kulturnih dobara, obveze i prava vlasnika, obavljanje inspekcijskih i upravnih poslova, rad i djelokrug Hrvatskog vijeća za kulturna dobra, te financiranje zaštite i očuvanje kulturnih dobara. Zajedno sa Zakonom o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara, uvodi se i Registar – javna knjiga sa svim dokumentima o svakom kulturnom dobru. Zakon propisuje istraživanje, nalaženje i zapisivanje svih propisanih značajki koje karakteriziraju kulturno dobro. Kako bi neko dobro dobilo titulu kulturnog dobra, ono mora proći kroz 5 koraka određivanja. Prvi od njih je preventivna zaštita, odnosno dobro je pod zaštitom kakvo uživa i svako kulturno dobro, no za njega traje postupak utvrđivanja kulturnog dobra. Nakon toga dolazi do utvrđivanja svojstva kulturnog dobra. Ovaj dugotrajan i kompliciran postupak određuje sva važna svojstva dobra koja se zatim upisuju u Registar (iako dobro još nije proglašeno kulturnim dobrom), te razlučuje kulturnog dobra od dobra. Zatim upisivanje kulturnog dobra kao dobra od nacionalnog značenja. Stručno povjerenstvo ima moć predložena ove manje titule za neko dobro Ministru kulture koji zatim odlučuje o provedbi. Sve odluke zatim se upisuju u Registar, zajedno sa propisanim obaveznim karakteristikama kulturnog dobra. Na kraju, moguće je dobro prozvati dobrom od lokalnog značenja, a proziva ga Ministarstvo kulture na prijedlog stručnog povjerenstva.

Kao i svaka djelatnost, zaštita i očuvanje kulturnih dobara poštuju svoja načela. „Načela kod djelatnosti zaštite i očuvanja jesu: načelo zakonitosti i/ili tradicije, načelo prepoznavanja/identifikacije baštine, načelo dokumentiranosti, načelo multidisciplinarnog pristupa, načelo očuvanja spomeničke vrijednosti, načelo granične koristi, načelo

prepoznavanja ekonomske vrijednosti baštine, te načelo dobrog gospodarenja“(Antolović 2009:91). Ovo su i karakteristike cjelokupne kulturne baštine, odnosno iz njih možemo iščitati sve što one povezuju, sve što jesu i sve što je potrebno da bi se očuvale. Upravo kako bi se baština očuvala za sljedeće generacije i prikazala im dio neke nacionalne povijesti, Zakon je uveo mjere zaštite i očuvanja. Svaki zakon koji je vezan uz kulturna dobra teži na njihovu stranu, odnosno cilj svakog zakona jest da se kulturna dobra očuvaju i da u što boljem stanju dočekaju budućnost. Svjetska organizacija UNESCO također brine o što boljoj očuvanosti kulturne baštine. Oni započinju svoju misiju spašavanja kulturne baštine u cijelom svijetu, ulažući svake godine i po nekoliko desetaka milijuna dolara za obnovu, restauraciju i ponovno postavljanje kulturnog dobra za budućnost.

Gledajući kulturna dobra, vidimo prošlost i njihovu kulturu te je uspoređujemo sa današnjom. Vrlo je važno očuvati te ostatke nacionalne, ali i svjetske kulture kako bi i sljedeće generacije mogle vidjeti isto što i mi. Iako danas čovjek uzima zdravo za gotovo što ima, pa tako i ne mari za kulturnu baštinu, ona uspijeva „živjeti“ i dalje uz pomoć Zakona koji joj daje život. Zakon je na neki način majka kulturnoj baštini jer brine o njezinom stanju, zaštićuje je kada je to potrebno, ograničava štetne pojave do mjere u kojoj može.

8. Izjava

Izjava o autorstvu završnog rada i akademskoj čestitosti

Ime i prezime studenta: Mario Budimir

Matični broj studenta: 1-092/15

Naslov rada: Sustav zaštite i očuvanja baštine

Pod punom odgovornošću potvrđujem da je ovo moj autorski rad čiji niti jedan dio nije nastao kopiranjem ili plagiranjem tuđeg sadržaja. Prilikom izrade rada koristio sam tuđe materijale navedene u popisu literature, ali nisam kopirao niti jedan njihov dio, osim citata za koje sam naveo autora i izvor te ih jasno označio znakovima navodnika. U slučaju da se u bilo kojem trenutku dokaže suprotno, spreman sam snositi sve posljedice uključivo i poništenje javne isprave stečene dijelom i na temelju ovoga rada.

Potvrđujem da je elektronička verzija rada identična onoj tiskanoj te da je to verzija rada koju je odobrio mentor.

Datum

Potpis studenta

9. Literatura

1. Antolović, J (2009): Organizacija i kultura, Zagreb, Hadrian
2. Antolović, J. (2009): Menadžment o kulturi, Zagreb, Hadrian
3. Antolović, J. (2009): Zaštita i očuvanje kulturnih dobara, Zagreb, Hadrian
4. Antolović, J., Jelić, T. (2013) Pravo i kultura, Zagreb, Hadrian
5. Boljanović A.M. (2012). Normizacija u području kulturne baštine, 53
6. Cattaneo, Marco; Trifoni, Jasmina (2006): Velika knjiga UNESCO-ove svjetske baštine, Varaždin, Stanek
7. Dumbović Bilušić, B., Kuturna baština u Hravtskoj pred novim izazovima, Kvartal X- ½-2013, str.6- 11, str.10
8. Jelinčić, D. A. (2010): Kultura u izlogu: kratki vodič za upravljanje kulturnim dobrima, Zagreb, Menadarmedia
9. Kostović-Vranješ V. (2015). Baština – polazište za promicanje odgoja i obrazovanja za održivi razvoj. 2015 (lipanj), 445
10. Kultura i baština. URL: <https://croatia.hr/hr-HR/dozivljaji/kultura-i-bastina> (2019.8.28.)
11. Ministarstvo kulture i medija Republike Hrvatske. URL: <https://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=5534> (01.10.2020.)
12. Svjetska prirodna i kulturna baština. URL: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=59130> (05.10.2020.)
13. Šarlah Lj. (2005) . Skrb o kulturnoj baštini. 2005 (srpanj), 93-94
14. Šošić, T. M., Pojam kulturne baštine - međunarodno pravni pogled Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, god. 51, 4/2014., str. 833.- 860.
15. UNESCO. Hrvatska enciklopedija: Tr – Ž. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 1999-2009., Str. 193
16. UNESCO. Introducing Unesco: what we are. URL: <http://www.unesco.org/new/en/unesco/aboutus/who-we-are/introducing-unesco/> (02.10.2020.)
17. Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara, Narodne novine 90/2018

ŽIVOTOPIS

Mario Budimir

Državljanstvo: hrvatsko

Datum rođenja: 24. kolovoza 1996.

Spol: Muško

E-adresa: Mario.bubi96@gmail.com

RADNO ISKUSTVO

Voditelj kafića

Foolr bar

Mjesto: Zagreb

OBRAZOVANJE I OSPOBLJAVANJE

Sveučilišno

Baltazar Adam Krčelić Zaprešić

JEZIČNE VJEŠTINE

Materinski jezik/jezici:

hrvatski

engleski

SLUŠANJE: B2 ČITANJE: B2 PISANJE: B2

GOVORNA PRODUKCIJA: B2

GOVORNA INTERAKCIJA: B2

DIGITALNE VJEŠTINE

MS Office (Word Excel PowerPoint) / Internet / Društvene mreže / Rad na računaru / Photoshop / Društvene mreže (različite platforme) / Komunikacijski programi (Skype Zoom TeamViewer)

